

Хоразм воҳаси шароитида ток остида қовун етиштириш.

Э.И.Самандаров, доц.Урганч давлат университети, Урганч.

Д.М.Мансурбекова, магистрант, Урганч давлат университети, Урганч.

Аннотация. Мақолада узум ва уни остида қовун етиштириш тасвирланган.

Калит сўзлар: узум, қовун навлари, сугориш, минерал ўғит бериш.

Аннотация: В статье описано выращивание винограда и бахчевых под него.

Ключевые слова: виноград, сорта бахчевых культур, орошение, минеральные удобрения.

Abstract: The article describes the cultivation of grapes and melons under it.

Key words: grapes, melon varieties, irrigation, mineral fertilization.

Ер юзида аҳоли сонининг кўпайиб бориши билан биргаликда унинг озиқ-овқатга бўлган талаби ҳам кундан-кунга ортиб бормоқда. Хоразм воҳасининг жуғрофий ўрнига кўра Ўзбекистоннинг шимолий қисмида жойлашган. Уларнинг худуди қурғоқ минтақага кириб, йиллик ёғингарчилик 80-90 миллиметрни ташкил этади ва улар асосан қиш ва баҳор фасларига тўғри келади.

Воҳа иқлими кескин континенталдир. Ёзи иссиқ ва қуруқ. Июл ойида ҳавонинг ўртача ҳарорати +28°C, ўртача мутлоқ юқори ҳарорат +41°C, баъзан ҳарорат +46°C гача боради.

Ўзбекистон салкам 50 та давлатга узум экспорт қиляпти. Аслида узум ва қовун дунё бўйича энг кўп истеъмол қилинадиган мева ва полиз экинларидан ҳисобланади.

Республикада узумчилик ва полизчилик қишлоқ хўжалигининг асосий тармоқларидан биридир.

Сўнги йилларда соҳани ривожлантириш, учраётган хато ва камчиликларни вақтида баргараф қилиб, етиштирилган ҳосилни аҳолини эҳтиёжи ва экспортга йўналтириш борасида давлатимиз томонидан кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Узум ва қовун ўсимлигини бирга етиштиришга асосий сабаб шундаки бу иккала ўсимлик ҳам сувга унча талабчан эмас. Бу ўсимликларни ортиқча суғориш мева мазаси ва сифатининг бузулишига олиб келади.

Узумни гектарига 3x2-1 схемада экилганда 1660 туп кўчат экилган. Узумнинг ҳосил донлари йириклашгунча 3-4 мартаба ҳомтак қилинади. Ортиқча новдаларини олиб ташлаш билан узум тупида қолдирилиши лозим бўлган новдалар аниқланади ва ортиқча ҳосилсиз новдалар олиб ташланади. Қўлтиқ новдаларини олиб ташлаш. Бу новдалар шу йил ҳосил бўлган новдалардаги барг қўлтиғидан чиқади. Қўлтиқ новдалар батамом олиб ташланмайди, икки-уч баргли қилиб қолдирилади. Бу бурглар янгидан вужудга келаётган куртакларнинг етилишига ёрдам беради. Натижада келгуси йил ҳосили 15 фоизгача ошади.

Қўлтиқ новдалар олдинма кейин пайдо бўлганидан 2-3 йўла олиб ташланади. Узум тупига асосий новдаларнинг миқдори кам бўлса, қўлтиқ новдаларидан қолдириб келгуси йилда ҳосилли новдага айлантиради.

Қолдирилаётган бу новдалардан ёш тупларда уни шакллаш учун, кекса тупларда яшартириш учун фойдаланиш мумкин.

Узум меваси бўлган новдаларнинг ўсишини вақтинча тўхтатиш ёки секинлатиш мақсадида уларнинг учи 1см узунликда чилпиб ташланади.

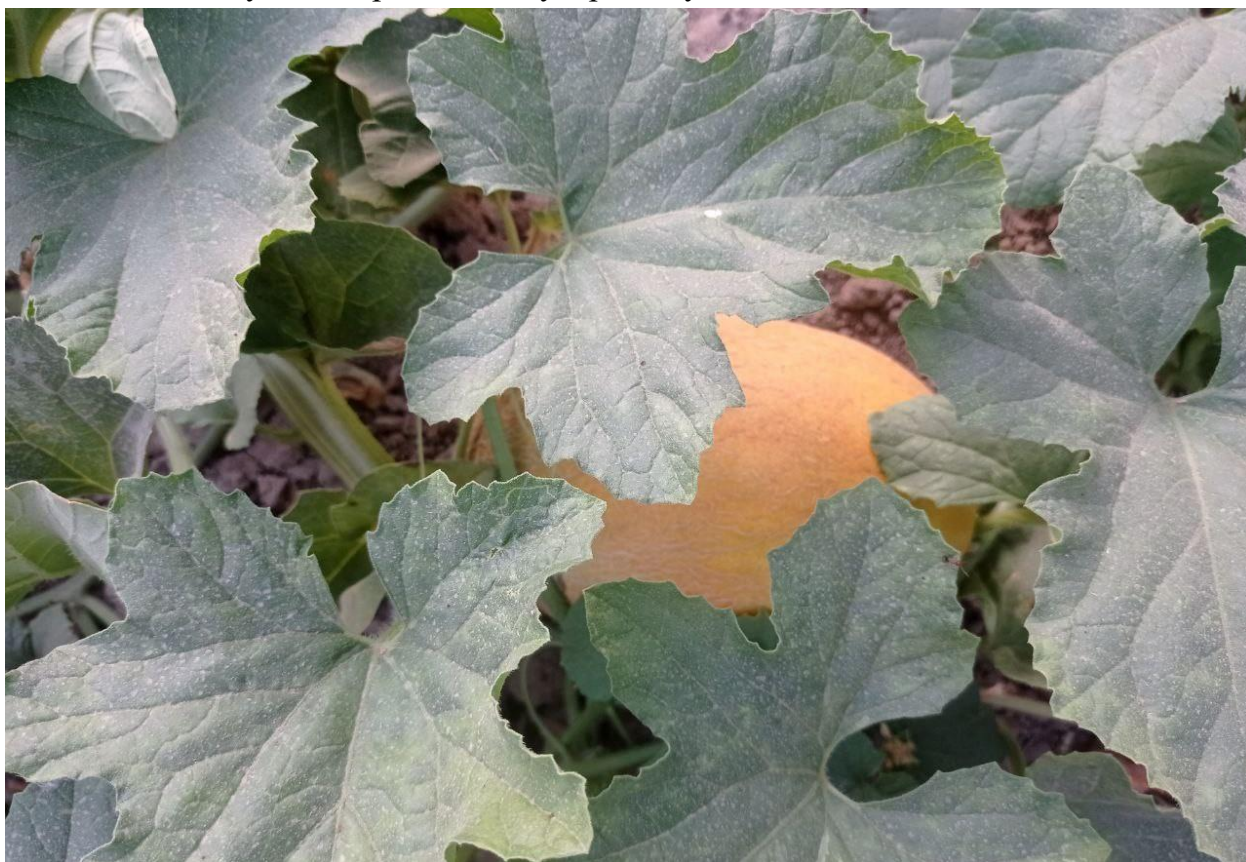
Натижада озиқ моддалар новданинг ўсишига эмас, балки ундаги узум доналарининг кўп ва йирик бўлишига, ҳосил 20-22 фоиз ошишига олиб келади.

Узум новдаларидаги қаттиқ, йирик бурглар сийраклаб олиб турилади, чунки куёш нурлари узум мевасига тушиши ҳисобига сифатли ҳосил олиш мумкин.

Минерал ўғитлар (N,P,K) 120/90/90/кг/га қўлланилиб суғориш тизими 4-5 мартаба амалга оширилади.

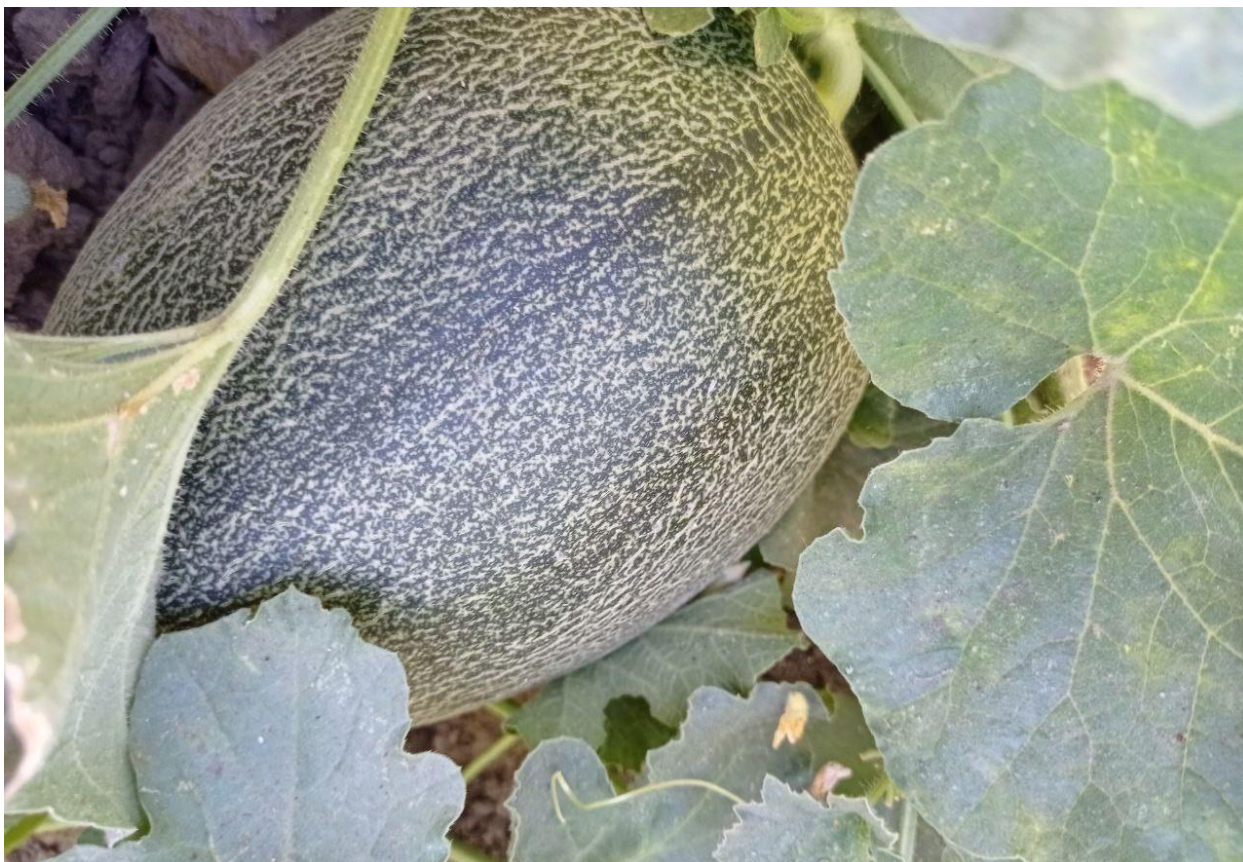
Асосан биз олиб бруган тажрибада Узум ток остида полиз экини (қовун) етиштиришдир. Биламизки узум ҳам полиз экинлари (қовун) ҳам сувга бўлган талаби камдир. Чунки узум баҳор фаслида суғоролади, кейин пишишдан олдин июл ойи бошида суғорилади. Июл ойи бошигача ўрта пишар Гурбак, Суюнчи, Бўрикалла, Оби-Новвот қовун навларини экиб, улардан қўшимча ҳосил олинди.

Экилган узумларни қатор оралари 28-30 смдан кам бўлмаган чуқурликда, узум кўчатларига 60 см қолдириб шудгорланади. Шудгорлаш ишлари асосан фосфорли ва калийли ўғитларни аралаштириб солинган ҳолда олиб борилади. Полиз экинлари уруғининг униб чиқиши учун ҳарорат +15+18°C бўлиши керак.

Экилган узум навлари 3x2-1 схема бўйича экилган бўлиб, қатор оралари 3м кенгликда бўлганлиги учун ўртасидан эгат олиниб, пушта қилинади. Апрель ойининг иккинчи ўн кунлигида, ҳарорат +15°C дан юқори бўлганда уруғ ерга қадаб экиб чиқилади.

Қовун экинлари тупроқ унумдорлигига жуда талабчан бўлиб, унумдорлиги паст бўлган тупроқлар кам ҳосил беради ва меваси майда, бемаза бўлади. Бундай тупроқларни минерал ўғитлар билан озиклантириш муҳим тадбирлардан ҳисобланади.

Шунинг учун унумдорлиги паст бўлган тупроқлар гўнг компости, азотли, фосфорли ва калийли ўғитлар билан озиклантирилади.

Асосан фосфорли ва калийли ўғитларни 50 фоизини шудгорлашда, қолган 50 фоизини ўсув даврида қўллаш яхши натижа беради. Қолган ўғитларни N ни ўсимлик ривожланишининг эртаги пайтларида, найчалагунга бўган даврда берган макбулдир. Азотли ўғитлар шу тартибда тақсимланганда ҳосилдорлик ошибгина қолмасдан, мевасини мазаси ҳам яхшиланди. Суғориш тадбири қовунлар экилгандан кейин узумни суғориш пайтида 2 мартаба амалга оширилади.

Биз олиб борган тажриба бўйича узумдан 300 ц/га ҳосил олинган бўлса, уни қатор ораларига экилган ўртапишар навлардан 200 ц/га қўшимча ҳосил олинди.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР.

1. Абдуллаев Р.М., Арипов А.И., Набиев У.Я. “Сув танқислиги шароитида мевузумдан юқори ҳосил олишда сувни тежаш технологияси ” (Тавсиянома) Тошкент-2011
2. Абдолниёзов В.О., Ғуломов Ғ.С. Хоразм қовунлари. – Урганч, 2008.
3. Душамов Б.К. Қовун пашшаси ва унга қарши кураш усуллари. Урганч, 2005.
4. Бузин Н.Л., Пелях М.А. “Виноградство Ўзбекистана” Тошкент. 1956
5. Мирзаев М., Темуров Ш. “Мевачилик ва узумчилик” Тошкент. 1977
6. Мирзаев М.М., Собиров М.К. “Ўзбекистонда токчилик” Тошкент- 1979
7. Турсунов Т., Темуров Ш. “Шўр ерларда ток ўстириш” Тошкент. 1972
8. Рибаклов А., Гобрач И. ва бошқалар. “Ўзбекистон узумчилиги” Тошкент-1969
9. Р. Мавлянова, А.Рустамов, Р.Ҳақимов ва б. Ўзбекистон қовунлари. – Тошкент, 2005.
10. Ҳақимов Р.А. Ўзбекистон қовун селекцияси. Сабзавот, полиз, картошка селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш технологияси. Тошкент, 2008.

